

לב לדעת

ימי השובבי"ם

מקבץ ועדים שנאמרו
בביהמ"ד "שבת אחים" רכסים

לעילוי נשמת

הר"ר פרץ מאיר בן ר' לייב ז"ל

איש ישר אציל נפש

אוהב ומכבד את הבריות

תרם מהוננו ללימוד התורה

זכה לדורות ישרים מבורכים

נלב"ע ביום שב"ק י' באלול תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

בכל עניני החוברת ניתן לפנות אל:

הרב י. אלק: 050-410-2221

הרב ג. רובין: 052-762-3476

לקבלת החוברת במייל: machonlevladaat@gmail.com

©

כל הזכויות שמורות

תוכן

ה תוכנם הפנימי של ימי השובבי"ם

מנהג ישראל תורה - ביטוי להרגשת הנשמה • גלות מצרים - כור הברזל
 לתיקון הפגמים • הקריאה מעוררת את הזמן • שובו בנים שובבי"ם •
 התעוררות הנשמות לתיקון לקראת הגאולה הקרבה ובאה.

יד תורה מגני ומצלי

ירחיב דעתו בחכמה - בחידושי תורה • קדושת התורה ומתיקותה •
 שמירת המחשבה.

יט שמירת העיניים

כי עין בעין יראו - השומר עיניו מראות ברע זוכה לראות בעיניו
 הרוחניים • שמירת העיניים אפילו מדברים שאינם אסורים • עשו
 סייג לתורה • להרבות בתפילה ובתחנונים • היוצא לדרך.

כו יציאת מצרים שבכל יום על ידי הנחת תפילין

התפילין מקדשות ומטהרות ומתקנות את העבר • משפיעות קדושה
 וגוף נקי • מביאין חרות לאדם • שבת במקום תפילין.

לב שמירת הלשון

השומר פיו ולשונו תפילתו ותורתו מתקבלים ונשמעים במרומים •
 בולם פיו בשעת מריבה • גילוי הנשמה רק אם מתוקנים המידות •
 הארת הנשמה משפיעה קדושה ומסלקת את הטומאה • שמירת הזמן.

לז בעת נעילת שער

שימני כחותם • כל ימיו בתשובה • כי קרוב אליך הדבר מאד.

תוכנם הפנימי של ימי השובבי"ם

עומדים אנו בתקופת השובבי"ם אשר יסודתה בהררי קודש, וכבר הביא הלבוש (סי' תרפ"ה) שיש שנהגו להתענות בכל יום חמישי מימי השובבי"ם ולהרבות בסליחות ובתחנונים. ועיין בפרי מגדים (א"א שם) שיש אומרים שתקופה זו נוהגת רק בשנה מעוברת, ויש שאמרו שבשנה מעוברת נוהגת התקופה מפרשת שמות ועד פרשת תצוה - שובבי"ם ת"ת, ואילו בשנה פשוטה נוהגים רק בשבועות השובבי"ם, דהיינו מפר' שמות ועד פר' משפטים. וכך פשט המנהג בתפוצות ישראל.

מנהג ישראל תורה - ביטוי להרגשת הנשמה

והנה אין לתעניות אלו מקור וזכר בדברי חז"ל, אלא כן הוא מנהג הקדמונים. ועלינו לדעת המבואר בספה"ק **שמנהגי ישראל יש להם שורש עליון**, שכל עניינו של 'מנהג' הוא בכך שאף שלא נצטוונו לעשות זאת מדאורייתא או מדברי סופרים, אך נשמת ישראל מרגישה בקדושתה רצון וצורך לנהוג כן, וחביבות יתירה ישנה בשמים לכך שישראל מוסיפים לנהוג באופן שהם מרגישים שכן ראוי לעשות. ולענייננו, **כלל ישראל מרגישים בקדושת נשמתם שימים אלו אינם ימים פשוטים כשאר ימות השנה**, והכל חפצים ליראה את שמך ולהתקרב יותר אל הבורא ית"ש, וצורת ביטוי החשק להתקרבות אליו ית' היא על ידי ריבוי התשובה והסליחות הבקשות והריצויים והתעניות, ואין הכוונה דווקא לצומות אלא **לביטוש ולהכנעת כוחות החומר**, לא להיות כל כך מגושמים השקועים בתאוות ובחומריות, אלא לחיות חיי נשמה, חיים יותר שמימיים ורוחניים.

בימינו אנו שנחלשו הדורות לא נהגו להתענות בלתי יחידי סגולה, אך ישנם דרכים נוספות בכלל ישראל בסדרי העבודה המיוחדים בימים האלו, וכל אחד ינהג כפי שקיבל מרביתו, מה הוא **סדר העבודה למעשה**, מה צריך לעשות בכדי שנזכה שקדושת הימים תטהרנו ותשלים את הצריך תיקון. ואנו אין לנו אלא מה שאמר רבינו חיים מוואלוז'ין זי"ע שקיבל מרבו הגאון זי"ע **שעיקר העבודה היא להיות 'ליגען אין לערנען' - שקוע ומונח בלימוד**, וכפי שיבואר להלן, וזאת כמובן בנוסף על עצם ההתחזקות בכל ענייני הקדושה, בשמירת הברית; בשמירת המחשבה מהרהור רע; שמירת העיניים והלשון, וכאשר נאריך אי"ה בהמשך.

ונתבונן מה עניינם של הימים האלו ומה פשרם וסודם, וכיצד הדברים נוגעים למעשה.

גלות מצרים - כור הברזל לתיקון הפגמים

ידוע מה שגילה רבינו האריז"ל (שער הפסוקים ריש פר' שמות ובש"מ) בשורש נשמות ישראל שהיו בגלות מצרים, שהנה איתא בגמ' (עירובין יח:) 'אמר ר' ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושידין ולילין, שנאמר (בראשית ה, ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד [- שמדויק מלשון הפסוק שעד היותו בן ק"ל שנה הוליד שלא כצלמו וכדמותו אלא רוחין ושידין]. מיתבי היה ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי [- חגורות מעלי] תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה, כי קאמרינן הוא בשכבת זרע דחזא לאונסיה' [שמאותו ש"ז נעשה שדין ורוחין]⁸.

א. ואף שאדם הראשון חסיד גדול היה, אך כך גזרה חכמתו ית' שאפילו חסיד שבחסידים אינו ניצל מכשלונות (ועי' ויק"ר יד, ה), חוץ מיעקב אבינו שנאמר בו (בראשית מט, ג) 'כוחי וראשית אוני'.

וכתב האר"י הק' [ברוח קדשו כפי שקיבל מאלוהו הנביא זכור לטוב] שהתיקון לאותם רוחות וכו' היה תחילה בדור המבול, שהם התגלגלו בנשמות דור המבול ואח"כ חזרו ונתגלגלו בדור ההפלה ובסדום, והם הם נשמות ישראל שחזרו ונתגלגלו בגלות מצרים. והעבודה של כלל ישראל היתה לתקן את מה שנפגם על ידי אדם הראשון, לעלות תולדות אלו שלא היה להם 'צלמו ודמותו' - צלם אלוקים ולטהר אותם, וזה נעשה על ידי כל המירוק והזיכוך שהיה בשעבוד מצרים, **שכל אותם הגזירות הקשות והצרות הנוראיות היו בכדי לזכך ולנקות את הנשמות מכל סיג ופגם**. ועל כך נאמר (דברים ד, כ) 'ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה', שכשם שהדרך לזיקוק וזיכוך הזהב הוא על ידי שמניחים אותו בכור הברזל ומתיכים אותו באש עד שנשרף וכלה כל העפרוריות ושאר מיני הפסולת שדבקו בזהב במעמקי האדמה ולבסוף נשאר בטהרתו - זהב טהור, כך על דרך זה הוריד הקב"ה את ישראל למצרים, והעבודת הפרך וה'ומירו את חייהם בחומר ובלבנים ובכל עבודה קשה בשדה' צירפה את נשמות ישראל, שכל שעבוד וסבל הוריד וניקה עוד שכבה של זוהמא עד שלבסוף התעלו לרום המעלה - 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. וזאת עלינו לדעת כי שורש נשמות ישראל בעצמותו קדוש הוא עד למאוד אלא שהיה מכוסה בתוך זוהמא גדולה ורבה כתוצאה מחטא אדם הראשון, וכל סדר גלות מצרים היתה בכדי לתקן הפגם ושאותו השורש יזדכך ויתלבן ויטהר לגמרי כדוגמת זיכוך הזהב. ואכן נתקנו כל כך עד שהגיעו לדרגת 'גוי קדוש', ומעלה זו נקבעה אצלם כקניין נצח בעשיית המשכן וכמו שנאמר (שמות כה, ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שבכך חתם הקב"ה את כלל ישראל וקבע בהם במהותם את שלמות התיקון.

הקריאה מעוררת את הזמן

עוד איתא בכתבי האריז"ל (פע"ח שער מקרא קודש) **שבכל חג ומועד מתעורר וחוזר ההארה שהיתה באותו הזמן**, וכגון בחג הפסח שוב מתעוררת אותה הארה קדושה שהיתה ביציאת מצרים, ועל כן חג הפסח הוא 'חג חרותנו'

שאינן זה 'זכר' בלבד ליציאת מצרים אלא עתה בחג יש מעין מה שהיה בזמנו, וכן בחג השבועות חוזר ומאיר גילוי האור של מתן תורה, וכך בכל שאר הימים הטובים מדאורייתא ואף בחנוכה ופורים שהם מועדים מדרבנן. ועל דרך זה גילו רבותינו שאף הקריאה מעוררת את הזמן, כלומר בעת שקוראים בתורה על מאורע כלשהו אזי מתגלה ההארה שהיתה בשעתו. וממילא בשבועות אלו שקוראים את כל עניין יציאת מצרים הרי שוב נשנה הדבר בפנימיות נשמות כלל ישראל, החל מ'וימררו את חייהם' וכן כל עשרת המכות, יציאת מצרים וקריעת ים סוף, מתן תורה ופרשת משפטים שבהם נשלם מתן תורה ועד ל'ועשו לי משכן' - הפרשה הנקראת בשב"ק פר' משפטים בתפילת המנחה. [וכן בשנה מעוברת שבה נוהג 'שובבי"ם ת"ת' שקוראים גם את פרשיות ציווי המשכן - תרומה ותצוה]. **ויש בימים הללו מסגולת יציאת מצרים ומתן תורה כמו שהיה בימים ההם**, ובתוכניות הנשמות מתחוללת מהפכה עתה.

וטעם הדבר הוא על פי הידוע ש'קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא', ומקור קדושת נשמות ישראל הוא מאותיות התורה הקדושה. והנה כתב רבינו חיים מוואלז'ין ז"ע (נפש החיים ש"א פ"ה) לבאר מה שנאמר (דברים לב, ט) 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', שכל אחד מישראל 'עיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הוי"ה ממש כביכול, ומשתלשל כחבל עד בואה לגוף האדם, **וכל מעשיו מגיעים לעורר שורשו העליון**, כענין החבל שאם יענע קצהו התחתון מתעורר ומתנועע גם ראש קצהו העליון', כך גם כאשר 'מתעורר הקצה העליון' הרי זה משפיע על כל החבל עד למטה. ונמצא לפי"ז שכאשר **קוראים בתורה פרשיות אלו הרי זה מעורר ופועל בנשמות ישראל האחוזות בשורש עליון**. ואף אם אין אנחנו מרגישים בחוש את ההתעוררות הנשפעת בימים הללו, אך כך הוא האמת והמציאות בפנימיות הנשמה, שמתרחש עתה וימררו, ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים, אותות ובמופתים ומורא גדול זה גילוי שכינה, מתן תורה. **והנשמה הטהורה מרגישה בפנימיותה בכל המתחולל**, ומכאן נובע צורך הנפש לבטא בדרך כלל שהיא את הקדושה הזאת, וזהו תוכן הענין של ימי השובבי"ם.

דברים נוראים ומלהיבי הלב לעבודת ה' כתב הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק בא, יא) וז"ל: שמעתי בשם רבינו הרה"ק מלובלין צדוק"ל שאמר **שבת פרשת בא הוא כעין ימים הראשונים דפסח, בשלה ימים אחרונים דפסח, יתרו שבועות** וכו' והיינו דקדושת הפרשה שקורין בו זהו קדושת השבת, ובכל שבת קריאה מחודשת, ובשבת זו קורין יציאת מצרים, ובשלה קריעת ים סוף ויתרו מתן תורה. עכ"ל.

וכתב עוד (פרי צדיק בשלה, ו) **שבשבת פר' בשלה - שבת שירה יש כח מיוחד לתיקון פגם הברית**. שהלא מבואר בזהו"ק (ח"א ריט:) שאותם הפוגמים רח"ל אינם זוכים לראות פני השכינה [והכוונה היא על כל הזמנים בהם זוכה יהודי למחמי אפי שכינתא, הן בשעת הסתלקותו והן לעת שובו לציון ברחמים 'כי עין בעין יראו', ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר], כי ראיית עין הבשר תלויה עד כמה טהור הוא, שאם חוטא בזה הרי עוונותיו מסתירים את העיניים מלראות. ואילו בשירת הים אמרו חז"ל (מכילתא בשלה ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי שנאמר (שמות טו, ב) 'זה קלי ואנווהו' - שכל אחד הראה באצבעו, ואם אפילו הפחותים שבכלל ישראל שהם בכלל 'שפחה' זכו לראות את כל אותם הגילויים הנפלאים הרי מוכח שכולם הזדככו ונטהרו והתקדשו מכל הפגמים. **שעל ידי שעבוד ויציאת מצרים התגלה שורש מהות כלל ישראל ש'עמך כולם צדיקים'** (ישעיה ס, כא), וכידוע ש'צדיק' מורה על שמירת הברית וכמו שנאמר (משלי י, כה) 'צדיק יסוד עולם'. **כי כל אחד מישראל גנוז בתוך מעמקי ליבו הרצון והתשוקה והיכולת להיות שומר הברית ולזכות ל'זה קלי ואנווהו' - לעיניים קדושות היכולות למחמי אפי שכינתא.**

שובו בנים שובבי"ם

וזאת עלינו לדעת על גודל הסייעתא דשמיא המתעוררת בימים אלו, וכבר כתבו בספה"ק (תולדות אהרן שמות ד"ה שובבי"ם) שכשם בעשרת ימי תשובה מתקבלת התשובה והתפילה ביותר מצד קדושת הזמן, **כך גם הימים האלו קודש הם ומתקבלת התשובה במרומים לרצון**, שכל פעולה ועשייה הנעשית

בכדי להזדכך ולהיטהר ולהתקדש יותר חביבה ורצויה היא לפני אבינו שבשמים, וניתן לתקן ולמחוק את העבר ולבקש על העתיד שנזכה באמת להתקדש. ולא עוד אלא אפילו עבירות שיום הכיפורים אין מכפר עליהם, אך בימי השובבי"ם ניתן לשוב עליהם ולתקן את חטאיו.

וכבר כתב הבית יוסף בספרו מגיד מישרים (תרומה מהדו"ק) שגילה לו ה'מגיד' - המלאך שנשלח לו מן השמים שמן השמים קבלו תשובתו, אף שלפי מדרגתו ושורש נשמתו לא היה די באותה התשובה, אך מפני ש'היו בפרשיות השובבי"ם נתקבלו', מפני גודל הרחמים והעת רצון שידו פשוטה לקבל שבים.

ומעתה מי אשר מח בקדקודו ובעל לב מרגיש אשר לא יחפוץ לנצל הזדמנות פז זו, ימים בהם ניתן לתקן את הפגמים הקשים ביותר שהמה מעכבים ועוצרים את כל ההתעלות הרוחנית², ולא יתקרב אל הקודש בתשובה שלימה.

ב. וכה כתב הבני יששכר (תשרי מאמר ד אות כט) [ויסודו ממה דאיתא בתיקוני זוהר (יח:), עיי"ש] הנה מזה יש להתבונן, דאי אפשר להשיג מושכלות בתורה [- היינו עומק השגה בהבנה] אפילו משתדל בה כשעדיין לא תיקן חטא הברית, ואפילו פשטיות התורה דהיינו לכוון ההלכה לאמיתה אינו יכול אפילו הוא למדן גדול וכו' על כן מן הראוי להרהר בתשובה בפרטות על עון הברית קודם לימוד תורה וה' הטוב יכפר ויסלח. ובהמשך דבריו כתב עוד: מענין הזה תוכל להתבונן הדבר אשר הוא כמה פעמים נפלא בעיני ההמון, אשר יהיה לפעמים איש מפורסם בתורה ובעל שכל צח ולא יוכל לכיין הלכה לאמיתה, ולפעמים אומר פשט איזה הלכה בהיפוך הנראה לעין, ופוסק דין היפך מן המבואר לתינוק שלמד ספר, והוא לפי שעדיין לא תיקן חטא הברית ולא הרהר בתשובה [על כל פנים] קודם העיין על כן אי אפשר לו להשיג האמת ורואה ח"ו היפך האמת ה' יצילנו.

מעין הדברים איתא גם בנועם אלימלך (הנהגת האדם אות א) וז"ל: וצריך להתפלל להשי"ת שיבוא על האמת, כי חטאת נעורים של האדם הראשון מסמין עיניו שלא יראה, אף שיכול לפלפל ולהגיד לאחרים דינו אבל הוא בעצמו שוכח ולא מקיימם באמת. ועיי"ש עוד.

התעוררות הנשמות לתיקון לקראת הגאולה הקרבה ובאה

עינינו הרואות שככל שאנו מתקרבים לקראת הגאולה העתידה ולקראת ביאת המשיח הרי ענין השובבי"ם מתפשט והולך יותר ויותר בכל תפוצות ישראל, שאם בזמן היותי בחור בישיבה כמעט ולא התעסקו בזה, הרי בימינו אנו בכל המקומות רוצים להתעורר בימים אלו בכל דרך שהיא ומדברים דברי התעוררות לכל העם הנאספים. והרי זה מוכיח בעליל **שיש לשובבי"ם שייכות עם הגאולה**, וככל שמתקרב הזמן כך נשמות ישראל מרגישים צורך ביתר שאת וביתר עוז להתעורר למעשה, והרגשה הברורה הזאת מביאה את הנפש לבטא זאת בעצמה חזקה יותר.

וסוד הענין הוא כאמור שהימים האלו נעשים בכל שנה ושנה, שהקריאה מעוררת את הזמן לעורר מחדש את גאולת מצרים הפרטית לכל אחד ואחד. וביותר הדברים אמורים כלפי אותם החטאים והפגמים שהם שורש גלות מצרים וכן"ל, שימי השובבי"ם מסוגלים לתקן אותם החטאים, שבתקופה זו הקב"ה מכבס ומנקה את נשמותינו ומוריד מאיתנו עוד קליפה של זוהמא, בכדי לטהרנו ולקדשנו בקדושה של מעלה.

והנה **פגמים אלו הם שורש וסיבת אריכות הגלות**, וכמו שכתב האריז"ל לפרש מה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים 'דוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם' (בראשית טו, יג) שטעם הגלות הוא מפני פגמי 'זרעך' ר"ל. שכתוצאה מפגם זה נוצרים נשמות שירדו לעולם בלא שנתלבשו בגוף אלא בגופים שמצד הסט"א, ואילו היה לנו עיניים פקוחות לראותם לא היינו יכולים לעמוד בצערם הגדול ומהנקמה העזה שהם רוצים ליקח מאיתנו על שהכנסנו אותם לתוך שאול תחתיות מקום הטינופת. מצד אחד הם מתחננים אלינו שנוציא אותם ומאידיך הם מלאים זעם ורוצים 'לקרוע אותנו כדגים' וכאשר מבואר בכל הספה"ק. ומה רבו הביזיונות אשר הם מנחילים לאדם שעולה השמימה לאחר שמסתלק מן העולם ולא זכה לעשות תשובה ולתקן את אשר קלקל. וכל זמן שעדיין ישנם 'נדחים' אלו, נשמות של יהודים בעולם הזה שלא זכו להתלבש בגוף, והמה נמצאים בארץ ציה וצלמוות, מתארכת הגלות ומתעכבת הגאולה עד 'לבלתי ידח ממנו נידח' (שמואל ב' יד, יד).

וכבר גילו בעלי רוח הקודש והאירו עינינו בכוונת התפילה (מוסף דיו"ט) 'וקרב פזורנו מבין הגויים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ', וכן במטבע הברכה (בברכת 'תקע בשופר' בתפילת י"ח) 'וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו', שלפי פשוטו פירוש התיבות הוא שהקב"ה יקרב ויכנס תפוצות ישראל מקצווי תבל, אולם עומק הכוונה היא כלפי אותם ניצוצות הקדושה שהתפזרו בעוונותינו הרבים ע"י אותם החטאים, שכגודל הפגם כך אותם נשמות נידחים יותר, וכל זמן שלא יבואו לידי תיקונם ולא יתקבצו שוב למקור הקדושה לא תוכל להיות הגאולה¹, ורק לאחר שיתקיים ה'וקרב פזורנו' נזכה ל'והביאנו לציון עירך ברינה'.

וכשם שגאולת מצרים נועדה לתקן את הנשמות כך גם יתוקנו כל נשמות ישראל בגאולה העתידה, כי גאולת מצרים היא שורש כל הגאולות (וע' בזה"ק ח"ב רטז): וכאשר אנו מובטחים בתורה ובנביאים ובדברי חז"ל, וככל שמתקרב הקץ, הימים של 'ובלע המות לנצח' וכל הרשעה כעשן תכלה, ואנו מתקרבים לתיקון השלם נפתחים שערי טהרה שעדיין לא נפתחו מיום בריאת העולם בכדי לתקן את אותם נידחים שעד כה לא יכלו להגיע לתיקונם, כי כבר אי אפשר להמתין ולדחות את תיקונם לזמן אחר, שהרי הגאולה העתידה בפתח.

ונמצא שהתיקון והטהרה המתחולל בשורש הנשמות בימי השובבי"ם בזמן הזה גדול ומאיר יותר מבשנים קדמוניות, ובכל שנה ושנה נפתחים שערים שעדיין לא התגלו עד אותו הזמן, שהקב"ה רוצה לזכות את ישראל ולזככם לגמרי לקראת זמן התיקון השלם. וממילא, נשמות כלל ישראל מרגישים יותר ויותר את הארת הטהרה וחווים זאת בחזקה ובבירור, הנשמה חשה ש'הנה הגיע זמן גאולתכם' ועומד להישלם התיקון, ומאליה גוברת התשוקה והולכת לפעול ולעשות בכדי שבאמת נהיה נקיים ומזוככים ומתוקנים. ומשום כך מתפשט בימינו אנו עניין תקופת השובבי"ם, שיותר מדברים ומתעסקים בעניין הימים ובתיקון המעשים.

ג. וכבר כתבו המקובלים לכוון באומרו יחד מארבע כנפות בשם חב"ו - הוא השם הקדוש המסוגל לתיקון הפגמים.

יג

תוכנם הפנימי של ימי השובבי"ם

ועתה נבאר כמה מדרכי העבודה המיוחדים לימי השובבי"ם: עבודת לימוד התורה, עבודת שמירת העינים, תפילין ושבט, שמירת הלשון, ושמירת הזמן.

תורה מגני ומצלי

כבר הזכרנו שהדרך המקובלת לנו בעבודת הימים הלכה למעשה היא בעמל ויגיעת התורה, שכאשר משקיע עצמו בתורה הרי זה התיקון לאותם החטאים, וכמו שאמר רבינו חיים מוואלוז'ין בשם הגר"א זי"ע¹.

ויבאר בהקדם דברי הרמב"ם (סוף הל' איסו"ב פכ"ב הל' יח-כא) אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות וכו'. ואמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאווה להן ומחמדתן וכו'. וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות וכו'. גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה, יט) 'אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד'. עכ"ל. והרי שכך הוא טבעו של אדם, שמדרך מציאותו הרי הוא חושב מחשבות - שהם מהותו שלו בעצמותו, ואם אינו מונח בתורה ואינו מרחיב דעתו בחכמה [וכמו שיבאר להלן] הרי הלב חושב מחשבות אסורות. ולכל אחד יש תשוקות ורצונות, ואם מניח עצמו בתורה ומתענג עליה כדרכה של תורה שבאהבתה תשגה תמיד הרי יש לו סיפוק ואינו נזקק לסיפוקים אסורים

ד. וכמו דאיתא ב'כתר ראשי' (אות קלג) וז"ל: תשובה להנכשל בקרי כמעט בפשע ר"ל הוא כשעוסק בתורה אין צריך לדאוג כלל, וכזה שאל מרבו הגר"א ז"ל והראה לו מאמר מהתיקונים ומספרי מוסר המחמירים מאוד בענין זה שצריך לסבול יסורים קשים ומרים כמוות וכו', אבל בסוף המאמר בתיקוני זוהר נמצא דבר טוב למבין, שכתב בתיקון כא - כב אבל אורייתא אורך ימים בימינה וכו' פירוש שמצלת מן המיתה, ובשמאלה עושר וכבוד שמצלת מן היסורים קשים כמיתה.

רח"ל, ואילו להיפך, אם ליבו פנוי מן החכמה הרי הוא במצב סכנה, ורק כשמפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה הרי הוא 'מחוסן' ומוגן מפני היצר.

וכדברי הגר"ח מוואלאז'ין כתב גם האבני נזר (בהקדמתו המפורסמת לאגלי טל), שאף שמבואר בזוה"ק (ח"א ר"ט): שלא מועיל תשובה לאותם הפגמים **אך לימוד תורה בעיון מועיל לתקנם**. ומבאר טעמא דמילתא, כי מה שלא מועיל עליהם תשובה הוא משום שהתשובה הוא בלב כדכתיב (ישעיה ו, י) 'ולבבו יבין ושב ורפא לו', וכמבואר בשערי התשובה לרבינו יונה שעיקר התשובה היא על ידי המרירות והחרטה שבלב, ואילו הפגמים האלו מקורם במחשבה נוצרים על ידי שאינו שומר על המחשבה, ונמצא ש'הקלקול למעלה ממקום התיקון', כי חטא זה הוא פגם במחשבה שהוא מקום גבוה, ואילו התשובה מתקנת רק את הלב שהוא למטה ממקום המחשבה, ומשום כך לא שייך לשוב בתשובה על פגמי הברית, אמנם כשלומד תורה בעיון שהוא במח אזי התיקון הוא במקום שפגם וקלקל.

ומסמך לזה מה דאיתא בזוה"ק (ח"ג קנג:) שבדורות האחרונים יתקיים מה שנאמר (שמות א, יד) 'וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך' שלא כפשוטו אלא 'בעבודה קשה זו קושיא, בחומר דא קל וחומר, בלבנים דא ליבון הלכה, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא [בשדה' היינו בחוץ ורומז על הברייתות שלא נכנסו לסדר המשנה], את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו'. ומבאר שכשם שתיקון פגמי שז"ל במצרים היה על ידי השעבוד בפועל בעבודה קשה בחומר ובלבנים, וכמו שהובא לעיל בשם האר"י שכל תכלית גלות מצרים היתה לצרפם בכור הברזל כצירוף הזהב מסיגיו, כי כן גזר הקב"ה שאי אפשר להיזדכך מהחטא הלזה ולתקנו זולת ייסורים וכל העבודת פרך, כך ניתן בדורות האחרונים לתקן את הזוהמא על ידי קל וחומר ליבון הלכה ברייתא ותיקו שהם לימוד התורה בעיון, ורק במצרים הוצרכו לעבודת פרך כפשוטו שהרי עדיין לא ניתנה תורה לישראל.

ירחיב דעתו בחכמה - בחידושי תורה

והוסיף עוד האבני נזר בזה"ל: וכל שכן מי שמחדש חידושים, שמלבד עצם לימוד התורה בעיון המתקן כי הוא גם כן במח מקום הקלקול הרי המחדש חידושי תורה כל שכן שמתקן את אשר פגם. וביאור הדברים כי כל חידוש הרי זה בגדר 'הולדה', שעל ידי העיון במוחו ובמחשבתו מוליד סברא חדשה, פשט חדש והסבר חדש⁷, והולדה זו היא התיקון כנגד ההולדות האסורות.

הן הן דברי הרמב"ם 'יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה' - שמלבד עצם הלימוד בעיון שהוא מה שכתב יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, הרי עליו גם להרחיב דעתו בחכמה על ידי ליבון וברור הלכה ובחידושי תורה. ועלינו לזכור את אשר כתב רבינו חיים מוואלז'ין זי"ע (באגרתו שנדפסה בספר נפש החיים בכמה מהדורות) שחידושי תורה אמיתיים אין הכוונה לעשיית 'מערכות' שאין זה עסק אלא לראשונים, אלא לחדש בתורה משמעותו לברר וללבן לעומק יותר, שככל שמתעמק ומעיין ומתבהר לו לימודו באופן שלא הבין מקודם זה עצמו חידוש תורה באיכות. וזהו 'בעבודה קשה זו קושיא', להשקיע את המח בהבנת הקושיא ולבררה היטב, כגון קושיא בסגנון של 'אלא מעתה' וכו', לברר 'אי אמרת בשלמא' המרוז כאן וכד', כמו"כ מה התירוץ, מה היתה ההו"א ומה נתחדש בתירוץ, מהי המסקנא העולה מהגמ' לרש"י לתוספות, שאר הראשונים, רמב"ן רשב"א וריטב"א, רמב"ם ראב"ד טור ושולחן ערוך עם הנושאי כלים. ועל ידי שמעמיד את ה'צורתא דשמעתתא' בבהירות זוכה ומרגיש הוא את מתיקות וערבות התורה ומתקשר 'לאהבתה ישגה תמיד' שהזכיר הרמב"ם וזהו זיכון המח והתיקון הגדול ביותר.

ובכדי לזכות להיות קשור לתורה עד ש'באהבתה תשגה תמיד' ראוי גם להרבות בתפילה לזכות להרגיש ערבות ומתיקות התורה, וכלשונו של האור החיים הקדוש (דברים כו, י) 'שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות

ה. וראה בבעל הטורים (דברים ז, יד) לא יהיה בך עקר ועקרה - בגימטריא בדברי התורה.

טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם, ולהתפלל להיות שקוע ומונח בלימוד ולזכות להצלחה וסייעתא דשמיא.

קדושת התורה ומתיקותה

ראוי לצרף לעבודת יגיעת התורה בימים אלו, עבודה נוספת המעלה ומרוממת את קדושת לימוד התורה, דהנה נודע מה שכתב הב"ח (או"ח סי' מ"ז, ד"ה ומ"ש דאמר) עד כמה ניתן להתקדש בקדושת התורה, וכה דבריו כגחלי אש: 'דכוונתו יתברך מעולם היתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה. ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה. עכ"ל. ומן הראוי להגביר השאיפה להתקדש בקדושת התורה, ובפרט בימים אלו, ואין לתאר ולשער את גודל ההצלחה וזיכוך המה שאפשר לזכות ע"י עבודת יגיעת התורה המצורפת עם מחשבות קודש אלו.

שמירת המחשבה

ענין נוסף אשר זוכים מכח עבודת 'רחיב דעתו בחכמה' הוא שמירת המחשבה, דהנה כתב הרמ"ק (תומר דבורה פ"ח) 'ועיקר השמירה בהיותו שומר עצמו מן ההרהור', שעיקר העבודה בענייני שמירת הברית היא להיזהר ולהישמר מכל מחשבה רעה. ואין עצה ואין תבונה אלא על ידי לימוד התורה בעיון ולהיות שקוע ומונח בה. וכמו שכבר הובאו דברי הרמב"ם 'שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה'.

וכך אמרו הקדמונים שאין שתי מחשבות שולטות בלב אחד, וכל זמן שעדיין יש בו זוהמא - שאינו נקי הרי ממילא מהרהר הוא במחשבות שאינם על טהרת הקודש, לעומת זאת אם משקיע עצמו בעיון ובעמל התורה בסברא או בהרהור של מוסר וראשו תפוס במחשבות קדושות, אזי הוא מיזדכך ומיטהר ודוחה את הזוהמא שעליו, עד שזוכה להיות 'שומר הברית'.

ואין לך חביב לפני הקב"ה יותר מאותם שזכו להיות שומרי הברית, והמה זוכים לנשיאות חן מיוחדת השורה על פניהם. ורמז לדבר בלשון הכתוב (בראשית מג, כט) 'אלוקים יחנך בני', יחנך הוא מלשון חן ורחמים כמבואר ברש"י, 'בני' רומז להבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים, שמי שהוא ילד שעשועים, פניו נקיות מחטא ומאירים בטהרתם כמו פני ילד, הרי זוכה הוא לאלוקים יחנך בני, לנשיאות חן המבטלת גזירות רעות וקטרוגים רעים רח"ל, וממשיכה השפעות של מתנת חינוך ללא גבול.

שמירת העיניים

אמרו חז"ל 'עין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים', שתחילת ועיקר כל הדברים שהם היפך הקדושה הם כתוצאה מאי הזהירות בשמירת העיניים, וכבר נאמר בתורה (במדבר טו, לט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. ונרמז זאת במה שאמרו (ע"ז כח:): 'שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו' - שאם יש לאדם חולי ח"ו בעיניו מותר לחלל עליו את השבת שפיקוח נפש יש בדבר כי העיניים תלויות בלב, ועל דרך זה מי שפוגם בעיניו רח"ל הרי זה משפיע על הלב.

כי עין בעין יראו - השומר עיניו מראות ברע זוכה לראות בעיניו הרוחניים

נוראות מצינו בדברי החתם סופר (דרוש לז' אב תקנ"ט) על המעלות אשר ניתן להשיג על ידי שמירת העיניים. ומביא תחילה מה שפירש רבו בעל ההפלאה את מה שנאמר (בראשית ג, ז) 'ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם' - 'כי עיני הבשר של אדם הם המחשיכים את האדם מלהשיג אור העליון, וביותר שאדם סוגר עיניו בשר יותר מאיר עיניו רוחני של האדם להשיג סודות עליונות'. וזהו הרמז בלשון הכתוב (תהילים קלט, יב) 'כחשכה כאורה' - 'שכל מה שיש חושך בעיני הבשר של אדם תוסיף אורה על ידי עיני רוחניות שלו'.

1. מסופר שאמר החתם סופר שרבו בעל ההפלאה היה סגי נהור ל"ע בסוף ימיו, והודה על כך להקב"ה משום שאין לתאר ואין לשער את ההשגות האמיתיות וסודות התורה שמתגלים לו רק עתה בהיותו סגי נהור. ומילתא דפשיטא שגם כאשר היו עיניו פקוחות לא נכשל במראית אסורה חלילה, ואין לנו השגה בקדושתו העליונה

ובדרך זה מפרש עוד מה שנאמר (ישעיה נב, ח) 'כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון' - היינו, 'העיני רוחני המאירים בתוך עיני הבשר'. כלומר 'עין בעין' הוא העין שבתוך העין, שבתוך עיני הבשר יש עיניים רוחניות, ועין זו תראה בשוב ה' ציון אם סגר את עיני הבשר. והנה קודם חטא עץ הדעת '**היו עיני הבשר שלהם כמעט סגורים והעיניים הרוחניים מאירים להם**, ולא היה להם יצר הרע ואין כאן בושה וערוות דבר', וראיה לדבר שדיבר עימם ה' בעודם ערומים, ואילו הלכה פסוקה היא שאסור לומר שום דבר שבקדושה כנגד אבר מגולה. אך לאחר החטא ותפקחנה עיני שניהם - **היינו עיני הבשר הגשמיות**, וממילא נכנס בהם יצר הרע וידעו כי ערומים הם, ועל כן התחבא האדם. ומבואר בדבריו שצורת העין קודם החטא היא שונה מהעין אשר לפנינו, שלא היתה פתוחה אלא במעט, ועל כן האירו עיניהם הרוחניות כי הלכו אדם הראשון וחווה כמעט בעיניים עצומות, ורק לאחר החטא השתנה צורת העין להיותה פקוחה ופתוחה לגמרי ועיני בשר אלו מחשיכות את העיניים הפנימיות, העיניים הרוחניות שאיתם רואים אור אלוקות.

בדברים אלו כתב החתם סופר לבאר מה דכתיב (איכה ג, יז) 'ותזנח בשלום נפשי נשיתי טובה', ופירשו בגמ' (שבת כה: ועיי"ש) ש'ותזנח משלום נפשי' היינו נר שבת, נשיתי טובה - זה רחיצת מים בערב שבת. בהקדם מה שנאמר (תהילים קיט, קלו) 'פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך', ולכאורה מה ענין שמירת התורה להעיניים דווקא, אלא כי 'יש לאדם שני מיני עינים, עיני שכל שבו ישיג כל מושג ועיני הגשמיות, והרוצה לפתוח עיני גשמיותו נסתמו ממנו מעיני חכמה, בפתוח אלה יסתמו אלו', והנה השגת החכמה נקראת 'דולה מים מבורות עמוקים' (שבועות ז). וכלשון הפסוק (משלי כ, ה) 'מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה', וזהו פלגי מים ירדו עיני - היינו העיניים הגשמיות יזילו 'מימי הדמעות היוצאים מן הלב' על לא שמרו

ובחיבוריו הנודעים בעמקותם, הפלאה וספר המקנה ותשובות והגהות לשו"ע. אך מכל מקום אמר לאחר שנסתמאו עיניו שזוכה עכשיו להשגות נפלאות יותר כשעיניו האירו רק באור תורה, ומי יוכל להשיגם.

כא

שמירת העיניים

תורתך - 'שלא השיג התורה על אמיתתה ולא דלה מים עמוקים בליבו להשיג בעין שכלו'.¹

וממשיך החתם סופר שכל מציאות הבכייה שייכת רק אם אינו מתייאש מלהשיג הדבר, וההעדר נוגע אל ללבו באמת, אבל אם כבר התייאש באומרו שבין כה וכה לא אוכל להשיג יותר בהבנת ובידיעת התורה ומה כבר יכול לצאת ממני וכיו"ב לא יוכל לבכות ולהתאונן שהרי כבר עם השלים עם מצבו הפחות והירוד. וממילא אם אינו מוריד פלגי דמעות הרי זה מראה שכבר התייאש ואין ההעדר מצוי להחזיר. עוד מביא החת"ס מבעלי המחקר שדמעות הבאות מקירות הלב הם חמים ורותחים מרתיחת הלב. על פי זה שב לבאר מה שאמרו ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה זה נר שבת ורחיצת מים בע"ש, כי 'השגת השפע מכונה יום שבת. והכנה לזה נקראת ערב שבת', וזהו שקונן ירמיה, ותזנח משלום נפשי זה נר שבת רומז על עצם ההשגה, אך זאת נחמתי בעניי אילו הייתי יכול לבכות מקירות לבבי, אולם מאחר ש'נשיתי טובה זה מים חמים', כלומר שאינו עושה ההכנה הנקראת ערב שבת להשיב אליו ההשגה על ידי מים חמים הם הדמעות הרותחות, ממילא 'ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' (איכה ג, שם, יח), שאם אינו בוכה מחמת ייאושו לא תחזור אליו אותה ההשגה. וכעין זה פירש עוד גם במה שנאמר (ירמיה ה, כג) 'מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי' - 'שעל ידי הבכייה יש תקווה לאחריתנו'.

ברם עלינו לדעת, שדברי החתם סופר נאמרו כלפי דורו שהיו פתוחים הלבבות, והיה בידם לפתוח שערי דמעה רותחים מקירות הלב על כך ש'עיני עוללה לנפשי' (איכה ג, נא) - על מה שהעיניים עוללו ועשו לנו. אולם בזמנינו שחולשת הנפש נוראה היא למאוד לא זו העבודה המוטלת עלינו להוריד דמעות רותחות [וכידוע מבעלי העבודה שבדורנו ומחכמי הטבע], אלא עלינו לעשות מה שבידנו לפתוח את הלב, שלא יהיה לב אטום, לעמוד לבקש

ז. רבות יש להתעורר מדבריו הקדושים של החתם סופר על מה התאונן ובכה על שלא השיג את התורה בעמקות יתר, ולזאת קרא 'על לא שמרו תורתך'.

ולהתחנן 'והאר עינינו בתורתך', שהעיניים ירצו לראות רק בדברים שבקדושה, בהשגת התורה, בשוב ה' ציון, ולא חלילה להיפך.

שמירת העיניים אפילו מדברים שאינם אסורים

לעומת זאת כמה גדול הפגם וההפסד למי שאינו שומר עיניו כראוי, ואין אנו צריכים לעורר על הסתכלות בגופה של עבירה שעליו מפורש בקרא ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, והרי זה 'טרף' ולא גמור ככל איסורי התורה וכפי שמנאו הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת מז), והמרגיש בנפשו שצריך חיזוק בזה יעיין ברמב"ם ובחינוך ובשו"ע, אלא דברינו אמורים כלפי בני תורה ובני עלייה הרוצים להתקדש יותר, ושיהיה להם עיניים עדינות וטהורות, שלא יהיה כל כך 'ותפקחנה עיני שניהם'.

כה כתב בספר פלא יועץ (ערך ראייה) לאחר שמאריך באיסורי הסתכלות שונים ובחובת שמירת העין מראיית כל דבר רע 'ואפילו ראייה שאין בה עבירה כלל כגון ראיית הבלי העולם הזה גוררת עבירה, שמפנה לבו לבטלה ומבלבלת מחשבתו, ואינו יכול לכוון דעתו ליראה ולאהבה את ה' ולדבק בו ולכוון בתפילותיו וברכותיו כראוי בלי תערובת מחשבות זרות והרהורים רעים'. ואם אחד מרגיש שאינו מצליח להתרכז במילים הקדושות של התפילה או הברכה שעומד להוציא מפיו מפני שבאים עליו מחשבות זרות, אין זה אלא מפני אותה ראייה בהבלי העולם.

ומבאר טעם הדבר בתרתי. א. כי כך הוא טבע האדם שאי אפשר שלא יחשוב על מה שראה באותו הרגע, והמחשבה נמשכת מעניין לעניין ובינתיים גומר תפילתו¹. ב. 'בהיות האדם פוגם עיני נשמתו לא יוכל לראות במשכלות,

ח. וזה לשונו בהרחבה: מצד שטבע הוא באנוש, ובלתי אפשר שיראה דבר או בריה, איש או אשה, מאדם עד בהמה עד כל נברא, ולא יחשוב שום מחשבה עליו ברגע ראייתו. ולפעמים המחשבה מתערבת ונמשכת מדבר לדבר ומענין לענין, עד שהאיש משתאה וחושב מהיכן באו לו המחשבות הללו, וחוזר לאחוריו להבין אחרית דבר מראשיתו, ובתוך כך, הלשון שליח עושה שליחותו וגומר תפלתו וברכתו ואין כל מאומה בידו, מי גרם לו תחילת המחשבה - הראיה. עכ"ל.

ועונותיו מבדילין בינו לבין אביו שבשמים ואינו יכול לכוון דעתו וכו', כי בהיותו מסלק עיניו מהגשמיים, דבר זה יכירהו לחשב במושכלות וברוחניים, וליראה ולאהבה את השם ולדבקה בו'. והדברים תואמים למה שכתב החתם סופר שככל שעיני הברש פתוחים כך מחשיך את העין הרוחני לראות באור עליון. ועל פי זה מבאר הפלא יועץ לשון התפילה (בתפילה 'נשמת') 'וכל עין לך תצפה', שעל ידי ששומר עיניו מראיית הבלי העולם והדברים הגשמיים אזי עינו מצפה אל השי"ת. ובהמשך דבריו כתב עוד על קדושת העין על פי פנימיות התורה, וכתב בזה"ל: שהשומר על ראות שומר על זרע, והפוגם בו פוגם בזרע בוודאי, כי הזרע מאור עינו של אדם. וכמו שלכל דבר טוב צריך חיזוק, על אחת כמה וכמה למשמרת העיניים, שהם קלים המרוץ והפסדם גדול ורעתם ועונשם מרובה, והנזהר בהם בשמרם עקב רב, ואמרו במדרש **שמי ששומר עצמו ועוצם עיניו מראות ברע אומר הקדוש ברוך הוא הדין דידי**.

ונמצינו למדים **שעל האדם להרחיק את עצמו מפילו מדברים שאין בהם עבירה**, וכגון בשעה שיושב ולומד או בשעה שמתפלל הרי צריך לשמור על עיניו בלימודו ובתפילתו, ואין שום עניין וטעם לבדוק מי נכנס ומי יוצא, מי נמצא ומי לא נמצא, שמלבד הביטול תורה ותפילה שיש בזה הרי העיניים מתעסקות בדברים שמה בכך ומבזבז את כח הראייה על דברי הבל. כיוצא בדבר אין שום צורך לקרוא את כל המודעות או את כל עלוני הצדקה הנכנסים לתוככי ביהמ"ד.

עשו סייג לתורה

למעשה, **כל אחד צריך לעשות לעצמו גדרים וסייגים לשמור על עיניו**. וידוע מה שכתב הגה"צ רבי אליהו לאפייאן זצ"ל (לב אליהו, שופטים) בשם השל"ה הק' בפירוש הכתוב (דברים טז, יח) 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' שהכוונה לכל שערי הגוף, שצריך להשים על עצמו **שופט - הוא השכל** לשפוט על מה צריך לראות ובמה אינו צריך להביט, וכן צריך לתת **שוטרים - היינו לקחת מרדות לעצמו בגדרים וסייגים**. אולם אי אפשר לקבוע מסמרות

באופן השווה לכולם, שאינו דומה היצר שיש לאחד לאותו שיש לשני, ויתכן שבמה שצריך ראשון להתחזק הרי רעהו מחוזק בזה, כמו כן יתכן שהשמירה והגדר שמקבל על עצמו לא יועילו לזולתו. וכל אחד צריך לעשות חשבון הנפש לעצמו באלו אופנים ודרכים יוכל להתחזק.

להרבות בתפילה ובתחנונים

אולם עצה כללית שהיא נכונה לכל אחד ואחד מאיתנו מגדול ועד קטן, **והיא התפילה**. לבקש מלפניו ית', רבש"ע, הרי 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלי הקב"ה עוזרו אין יכול לו', והנה אנכי במצב של 'אינו יכול לו', שהנני חוזר ונכשל ואף לאחר שניסיתי להתחזק שוב נפלתי ונכשלתי, אבי שבשמים עזור לי להשים מחסום לעיני, שלא זו בלבד שלא אכשל במראות אסורות אלא שאף לא אראה מה שאין זה רצונך שאראה. תן לי כח ותעצומות הנפש וגבורות הלב להוריד עיני ולהשפילם מלראות, להסיח דעתי מהם ולהסיט את העיניים מהדבר המגרה ומושך. השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, שנזכה להתחזק בשמירת העיניים.

בדרך רמז פירשו לשון התפילה 'שבענו מטובך', שהנה אמרו חז"ל (יומא עד): שהסומא אינו שבע, ואף לעניינו ה'סומא' שמשביע עיניו בראיות הגשמיות עד שנעשים כסומא מלהשיג במושכלות 'אינו שבע', וממילא אף זה נכלל בבקשת 'שבענו מטובך' שהקב"ה יפקח עינינו ולא ישאיר אותנו כסומים אלא שנוכל לשבוע מטובו.

היוצא לדרך

כאשר מתעורר הצורך לצאת לרחוב העיר, הרי עצה טובה קמ"ל לעמוד על יד המזוזה שבדלת הבית ולבקש, **רבש"ע 'העבר עיני מראות שוא'** בכדי להינצל מלבוא לידי נסיון ולידי בזיון רח"ל. אך מלבד זאת מן הראוי שיקח לעצמו ענין כלשהו בו יהא שקוע בלימוד, אם קושיא חזקה שנתעוררה בשעת 'הסדר' או סברא שחידש, אם מאמר חז"ל שרוצה להתבונן ולהתעמק

כה

שמירת העיניים

בו, בכדי שהמח יהא שקוע במחשבות טובות וקדושות, ושוב לא יהא מקום להרהורים רעים רח"ל התגברים כתוצאה מהראיה.

וכה יעזרנו ה' שנזכה למה שאמרו (תענית לא.) 'עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר (ישעיה כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו, וכמו שעמד הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע (פרי צדיק בשלח, ו) שלא נאמר מחול לישראל אלא מחול לצדיקים, ולכאורה הלא 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים' (סנהדרין פ"י מ"א), ואם כן מדוע לא נקטו 'מחול לישראל', אלא שעל ידי שכל אחד מראה באצבעו מתברר שעמך כולם צדיקים, שכולם שומרי הברית וזכו למעלות קדושות ויש להם כח ראייה רוחנית. ובקרוב נזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון בביאת גואל צדק מתוך רחמים וחסדים גדולים, אמן.

יציאת מצרים שבכל יום על ידי הנחת תפילין

הנה נאמר בתורה (במדבר טו, מא) 'אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים אני ה', והרי שכל תכלית יציאת מצרים היא 'להיות לכם לאלוקים', וכמו שאומרים בתפילה (בתפילת העמידה דיו"ט) 'אתה בחרתנו מכל העמים וכו' **ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת'**, שכל מצב שיהודי נמצא יהיה ניכר עליו שמו ית', ולה היה כל ה'אתה בחרתנו מכל העמים'. ועל כן כל המועדות הם 'זכר ליציאת מצרים' שמעוררים ענין זה של 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'.

וכמו שנאמר (שמות ג, יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה' - שכל מטרת יציאת מצרים היא להגיע לידי מתן תורה, וכבר כתב הרמב"ן (בהקדמה לפרשת תרומה) 'וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר וכו' והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, וקדושת מעמד הר סיני נחקקה בכלי המשכן, באוהל ובמנורה ובשאר הכלים, והיה ענין על המשכן יומם כנגד ענני הכבוד שבהר סיני, כי שלמות היציאה ממצרים היא להיות לכם לאלוקים בהשראת השכינה על ישראל, וכמו שנאמר (כט, מו) 'וידעו כי אני ה' אלוקיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם'^ט. שכאשר סיימו בני ישראל

ט. וכך כתב הרמב"ן גם בתחילת חומש שמות, וז"ל: וכשיצאו ממצרים מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם וכו' ואז נחשבו גאולים.

לבנות את המשכן ולחנוך אותו הגיעו לידי הכרה וידיעה ברורה שהקב"ה הוציא אותם מארץ מצרים כדי שישכון בתוכם, ויקרא עלינו שמו הגדול והקדוש. וכדרך שנאמרו הדברים כלפי השראת השכינה בכלל ישראל בשכן, כך הם אמורים כלפי כל יחיד ויחיד, שצריך לצאת מארץ מצרים בשלמות עד שיהיה שם ה' נקרא עליו.

ולפי"ז עולה שהעבודה המוטלת בימים אלו הנועדו לצאת משעבוד מצרים היא להגיע לתכלית יציאת מצרים - להיות לכם לאלוקים, שיעשה עצמו וגופו מקום מוכן למשכן ה' על ידי שיקדש ויטהר עצמו ויתקן מעשיו.

והנה, פרשת בא, בה נאמר יציאת מצרים וקרבת פסח ודם מילה ואכילת מצה והפרישה מחמץ המורה על היצר הרי, מסתיימת במצוות תפילין. ולא בכדי הוא, אלא ללמדנו שהתפילין אינה מצווה בעלמא אלא היא **עבודת חיים**, שעל ידה ניתן לבנות את הקשר והשייכות ליציאת מצרים, כי ענין התפילין בעצמותו הוא יציאת מצרים להגיע לתכלית שיחול שם שמים עליו.

התפילין מקדשות ומטהרות ומתקנות את העבר

וכמו שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע (פרי צדיק בשלח, ז) בשם רבינו הקדוש זצוק"ל **שהתפילין הם תיקון לחטאים הידועים**, שהנה מבואר בספרי המקובלים שהשם הק' לתיקון הפגמים הוא שם חב"ו היוצא מר"ת של הפסוק (איוב כ, טו) **'חיל בלע ויקיאנו'**, הרומז על ניצוצות הקדושה המתפזרים לבין הקליפות על ידי הפגמים, והשם הק' חב"ו מכריח את הקליפות להקיא' ולהוציא את כל 'חיל שבלעו' ולהחזירם למקור הקדושה. ומצינו בגמ' (ב"מ כט:): **'תפילין בי בר חבו משכח שכיחי'**, ורמז בדבר שגם בתפילין שייך התיקון על ידי 'חבו'. **כי בכח התפילין ליצור מציאות של קדושה שעל ידה ניתן לתקן את אותם החטאים.**

על פי זה מבאר את הדין שתפילין צריכים גוף נקי, **'והיינו שהגוף יהיה באמת נקי, שבאם לאו מה יועילו התפילין אם יהרהר בהם דברי שטות'**. וביאור הדברים הוא, ש'גוף נקי' הוא חלק מהחפצא של תפילין, פירוש, כשם

שקדושת התפילין חלה רק אם נכתבה בדיו על גבי הקלף, ואם חסר אחד מפרטים אלו הרי התפילין אינם כשרים, כך מציאות הקדושה נשלמת רק כשהם מונחים על גוף נקי¹. שלא ראי מצוות תפילין לשאר מצוות כגון לולב שצריך ליטול אותו, אלא החפצא של התפילין שיהיו מונחות על הגוף של ישראל שבזה חל שם שמים על כלל ישראל, וכמו שאמרו חז"ל (מנחות לה:): על הפסוק (דברים כה, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' - 'אלו תפילין שבראש'. וממילא אם חסר בנקיון הגוף, שאינו טהור ומזוכך אלא שקוע רח"ל בחטאים ההמה, הרי לא חל עליו שם ה', ונחסר מכל מהות התפילין שלא נשלמה יצירת הקדושה שעל ידיהן. ואם כל תכלית יציאת מצרים היא **'להיות לכם לאלוקים'** - 'כי שם ה' נקרא עליך', שעל כן כל המועדות הם 'זכר ליציאת מצרים' שמעוררים ענין זה של 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת', הרי כיוצא בזה הוא מצוות תפילין, שכל יום הרי הוא כ'מועד', שכאשר יהודי מניח תפילין ומתקשר בקדושתן אזי התפילין מקדשות את ה'קלף' של גוף ישראל, **ומשום כך צריך להיות הגוף נקי כדי שתוכל הקדושה לחול, ושיהיה כי שם ה' נקרא עליך.**

משפיעות קדושה וגוף נקי

הן הם דברי הגמ' (ר"ה ית.) 'פושעי ישראל בגופן מאי ניהו רב קרקפתא דלא מנח תפילין, פושעי אומות העולם בגופן אמר רב בעבירה', ופירשו התוס' (ד"ה אמר) דהיינו 'בעריות', כי כל ענין התפילין שהוא גוף נקי - מופקע מכל דבר שהוא להיפך הקדושה, ופושעי ישראל בגופן, שהם קרקפתא דלא מנח תפילין הרי זה פשיעה בגופן, **כי בלא כח וקדושת התפילין הרי הגוף אינו נקי**, ודומה לפושעי אומות העולם בגופן דהיינו בעריות (וע' בשפת אמת בא תרנ"א ד"ה במצות). וזה כח התפילין להשפיע קדושה וגוף נקי למי שמניחם.

¹ . וזה לשון השפת אמת (בא תרנ"ו ד"ה בענין): וע"ז דרשו חכמים שם ה' נקרא עליך תפילין של ראש, פירוש שעל ידי הנחת תפילין חל שם שמים עליהם, כמו שהתפילין צריכים קלף ודיו ובתים כן צריכים ליד וראש של ישראל, ורמזו חז"ל בלשונם תפילין צריכין גוף נקי, שהתפילין עצמם נגמרים בזה שהגוף נקי.

מביאין חרות לאדם

וכבר כתב השפת אמת (בא תרס"ג ד"ה בפסוק) '**והתפילין שהם זכר ליציאת מצרים מביאין חרות לאדם**', שבעת שמניח תפילין הרי נפעל בכל המציאות שלו בנפש ובגוף חרות ויציאת מצרים. הבה ננסה לתאר לעצמנו מה היא ההרגשה של חירות עולם, ביטול כל השעבוד והקליפות של 'ערות הארץ' והטומאה הנקראת 'גלות מצרים', ואם לצערנו איננו חווים את ההרגשה הזאת, אך אנו מצווים לזוכרה, וכמו שנאמר (שמות יג, א) 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים', וכן 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך' (דברים טז, א). ועל ידי הנחת תפילין יש בידינו 'לזכור' יציאת מצרים, כי התפילין מביאים חירות לאדם.

כעין זה כתב עוד השפת אמת (תרנ"ו ד"ה בענין) שהתפילין הם 'שטר חרות'. והרי זה כמו שמצינו בגט שחרור (גיטין עז:): ש'גיטו וידו באים כאחד' - שקודם הגט אין לו יד שהיא משועבדת לאדון ואינו יכול לקבל את הגט, אך על ידי נתינת הגט זוכה בידו ובגיטו כאחד, שזוכה ביד לעצמו וכבר יכול לקבל את הגט, כך גם לענין התפילין, **שקודם הנחתם הרי הוא משועבד לדברים אחרים שהם נגד רצון ה', ורק על ידי התפילין יוצא לחירות עולם ולהשתעבד אל הקב"ה**, וכמו שיש אומרים קודם הנחת תפילין 'וציוונו להניח על היד וכו', ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו, ועל הראש נגד המח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושיי וכוחותיי כולם יהיו משועבדים לעבודתו'. והנה ידוע שתפילין הם כנגד הלב והעיניים, תפילין של יד כנגד הלב ותפילין של ראש כנגד העיניים, ואם כתב רש"י (ריש פר' ויחי) 'נסתמו עיניהם וליבם מצרת השעבוד', **שהשעבוד סותם את הלב ואת העיניים, הרי התפילין פותחים את הלב והעיניים** על ידי שפועלים מצב של חירות.

ובאמת מעיקר הדין צריך להיות עם התפילין במשך כל היום, כי כך הוא הצורה של יהודי ששם ה' נקרא עליך, שהתפילין מחילות עליו 'שם שמים' ומציאות הקדושה. אמנם כיון שנתמעטו הדורות אין מנחים תפילין אלא בשעת התפילה, אך על כל פנים צריך לדעת מה התפילין פועלות בגוף

שמונחות עליו, ולהיות מקושר במחשבתו בכל היום אל התפילין, **שבכל יום נרגיש את היציאת מצרים שעל ידי הנחת התפילין**. וגם כשמסירים את התפילין וגוללים אותם ומנשקים אותם קודם שמניחים אותם במקומם הרי צריך שתהא זאת **מתוך חביבות** על דרך 'ישקני מנשיקות פיהו' **ומתוך געגועים וציפייה** לפעם הבאה, בלא היסת הדעת מהתפילין בכל היום כולו.

שבת במקום תפילין

וגם בשבת שאינה זמן תפילין, **הרי השבת עצמה פועלת כמו התפילין**, ששבת היא 'זכר ליציאת מצרים' שמוציאה משעבוד מצרים ומהשעבוד לסט"א. ובכל אחד ואחד לפי מצבו שייך בו 'באה שבת באה מנוחה' (רש"י בראשית ב, ב). וכן אמרו צדיקים **ששבת אסור בהיסח הדעת** כתפילין [ששבת עצמה היא שמא דקוב"ה (כלשון הזוה"ק ח"ב פח.)], דהרי זה כעין תפילין שנאמר בהם 'כי שם ה' נקרא עליך', ועל ידי השביתה מכל הדברים שהם היפך לקדושה הרי הוא מקושר לקדושת השבת^א. וא"כ ראוי לנו להשתדל להגביר את עבודת השבת ביתר עוז וביתר שאת ובפרט בשבתות של ימי השובבי"ם.

מיד עם זאת השבת חוזרים אנו למצוות התפילין אשר אופן קיום מצווה זו מקביל לעבודת שמירת השבת, כמו"כ כמה וכמה מצוות שהם 'זכר ליציאת מצרים', פועלות תיקון וזיכוך החומר ויציאה משיעבוד היצר וחילולתו

יא. ויש בנותן טעם להביא את דברי בעל החידושי הרי"ם (בספר הזכות בעניני שבת בד"ה כתיב שער החצר) שכתב שם וז"ל **כמה שאדם סוגר פנימיות שלו שלא יכנס חשק עוה"ז**, אז כאשר באים הארות קדושות נפתחים פנימיות הלב ומאירים בו אורות הקדושה בלי יגיעה, רק בשובה ונחת וכו' וכפי שנועלים ומבריח בית הפנימי, היינו שהמשכתו לעניני העוה"ז הם כלאחר יד לא מעיקר רצונו, ולפי ערך הסגירה הוא הבירור בחול וכשמגיע קדושת חודש שבת יו"ט נפתח השער הפונה קדים וכו' ונכנס בו ברכה וקדושה וכו' וע"י זה מאיר גם וכו' לימי המעשה שיוכלו לברר יותר ויותר, וממילא כל שבת נפתח ונכנס קדושה וברכה יותר עד כל ימי חיי האדם וכו', עכ"ל.

יצאת מצרים שבכל יום על ידי הנחת תפילין לא

למקיימן במחשבת הלב, ובפרט בימי השובבי"ם, כגון ציצית, זכירת יציאת מצרים, פרישה ממאכלות אסורות וכדו'.

שמירת הלשון

כתב הראב"ד שעיקר הכניסה לשערי קדושה היא על ידי שמירת הפה ושמירת הלשון. ויבואר ביותר על פי מה שביאר השפת אמת (אבות פ"א מי"ז) לשון המשנה 'שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה' - שזאת הוא תיקון הגוף על ידי שתיקה. והכוונה בזה, שכל ימי היות האדם חי עלי אדמות הרי הגוף דורש את שלו, והאדם נוטה לחומר, ולדברים שהם היפך הקדושה שבאים מצד ענייני הגוף והחומר המתגברים על הנפש השכלית והנפש האלוקית, והדרך להתקדש ושתהא הנשמה שולטת על החומר היא על ידי שבירת הגוף והכנעתו, ועל זה אמר רבן שמעון בן גמליאל 'לא מצאתי לגוף טוב משתיקה' שהעצה הטובה ביותר להכריע את הגוף ולתקנו ולהיכנס אל הקדושה היא על ידי השתיקה, להיות בולם פיו.

השומר פיו ולשונו תפילתו ותורתו מתקבלים ונשמעים במרומים

ולא מיבעי שמירת הלשון מדברים האסורים שכסדר צריך להתחזק בזה. ומן העניין להביא מה שפירש החפץ חיים (שמירת הלשון חלק ב, פרשת תצוה) במה שנאמר במעיל, שהיה מכפר על לשון הרע (זבחים פח:), 'ועשית על שוליו וכו', פעמון זהב ורימון פעמון זהב ורימון על שולי המעיל סביב, והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש' (שמות כח, לג-לה). שהנה אמרו חז"ל (חולין פט.) 'מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר (תהילים נח, ב) צדק תדברון, נמצא שבכל עת שיש

פנאי לאדם עליו **ללמוד בקול** (עירובין נד.), ואם אינו יכול ללמוד מסיבה כלשהי **יבלום פיו ויעשה עצמו כאלם**. וזהו הרמז בציווי פעמון זהב ורימון, פעמון זהב מורה על **השמעת קול והיינו בעת לימודו**, ואילו הרימון שמורה על שתיקה - כרימון שאינו משמיע קול - רומז על העת שאינו לומד שינהג בשתיקה. ועל כך אמרה תורה 'ונשמע קולו בבואו אל הקודש', שאם נוהג באמת באופן זה של פעמון זהב ורימון, **ששומר על פיו זולת העסק בדברי תורה אזי ישמע קולו בתורתו ובתפילתו**, אך אם הפה אינו נקי וטהור מדיבורים אסורים, שהכלי שרת שבו מביא מנחה לה' את התורה והתפילה הוא פגום ואינו טהור, **הרי אותו כלי שרת פוסל את העבודה** וכיצד ישמע קולו בבואו אל הקודש ויעלו לרצון תורתו ותפילותיו? והרי אין דבר שלא נצרך אליו בקשות ותפילות הרבה, ואם ברצוננו שהתורה תגן ותמליץ טוב בעדנו ושישמע קולנו בבואו אל הקודש אזי כמה עלינו לשמור שיהיה הפה נקי וטהור.

בולם פיו בשעת מריבה

אולם נוסף לזה צריך להיות **בולם פיו**, שאם לפעמים אומר חבר או בני הבית דבר שנדמה כפגיעה או בחוסר הכבוד כראוי, ומיד הגוף על מידותיו הרעות מתעורר ביחד עם היצר וחיילותיו, אזי באותה שעה נדרש כוחות מרובים **להתגברות השכל על הגוף** כדי לשתוק ולא להגיב, או גם באופן שצריך להגיב אך לעשות זאת בניחותא ובנועם, עם חיוך ובסבר פנים יפות. לחשוב תחילה שמא הלה צודק ורק מידותיי הרעות הן הגורמות לי לכעוס או להיפגע ולהרגיש שלא בנוח. וכמה טובה היתה נגרמת לו אילו היה מקבל על עצמו אף כשחושב שעליו להגיב **שלא יעשה זאת מיד אלא רק כעבור שעה ובינתיים ישתוק**, שעל ידי זה תהיה תגובתו שקולה ומדודה לאחר שיקול הדעת והפעלת השכל, וממילא תהיה באופן 'כי היכי דלקבליהו מיניה' בנחת ובנועמות ובמתיקות (עי' שבת לד.), ומה עוד שאף יתכן שכעבור אותו הזמן יראה שאין צורך כלל להשיב דבר אלא 'אותו שכנגדו' צדק בדבריו. וזהו שכתב השפת אמת שהשתיקה היא התיקון הטוב ביותר אל הגוף, שכאשר

מקבל על עצמו בללום הרי הוא משליט את השכל על הגוף, ומזכך עצמו נוראות ומשבר את עזות הגוף, ומקדש הרבה את החומר, וממילא יוכל לבוא בניקל לשערי הקדושה.

גם באופן שמוע דברים שאסור לשמוע וצריך למחות עליהם, אזי צריך לבדוק עצמו היטב האם המחאה נובעת באמת מכבוד שמים ומכאב לב על 'שכינתא בגלותא' ושהתורה בשפל המדרגה, או שהיא נובעת מכעס ומידות רעות, ואם אכן 'מקורה אינה טהור' הרי שצריך לשתוק בשעת מעשה ורק לאחר זמן להגיב ולמחות מתוך חכמה ודעת. ורבו הנסיונות בזה, ולא ידך צריך לדעת עד כמה ניתן לגרום נחת רוח לבורא יתברך כשבולם פיו בשעת מריבה.

גילוי הנשמה רק אם מתוקנים המידות

ויבואר עוד על פי מה שכתב הגה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (שערי קדושה ש"א) שהמידות הם כמלבושי הנשמה, וכשם שאי אפשר לאדם לילך ולהתראות בחוץ בלא בגדים, כך הנשמה הקדושה אינה יכולה להתגלות בקיום התורה והמצוות בלא שלמות המידות במחשבה דיבור ומעשה, אך בלא תיקון המידות שהם המלבושים החיצוניים הרי הנשמה היא כביכול ערומה ללא בגדים ובושה ולהיראות. ועל פי זה מבאר הטעם שלא נכתב עניין תיקון המידות במפורש בתורה, כי אי אפשר לקיים את התורה והמצוות בלא מידות טובות. ומשום כך שמירת הדיבור היא המבוא לשערי הקדושה, שרק על ידי שבירת המידות הרעות ותיקונם ניתן לזכות להתגלות ולהארת הקדושה שבנשמה.

עוד מעלה יתירה בשמירת הדיבור, שהנה העיניים אינם תמיד בשליטתו של האדם, וצריך להרבות בבקשת רחמים לזכות להינצל מראיית דבר רע, והלא הם עיקר סרסור העבירה, כמו כן גם האזניים אינם בשליטה כל כך, שאם אחר הספיק לומר לו שמועה רעה בטרם ימחה בו הרי כבר נכנסו הדברים

לה

שמירת הלשון

לאזניו, וכבר עומד הוא במלחמה עם יצרו האם להאמין ולקבל את הלה"ר ששמע אם לאו², **אכן על כח הדיבור ניתן לשלוט במעט התבוננות ומחשבה.**

הארת הנשמה משפיעה קדושה ומסלקת את הטומאה

אין לתאר ואין לשער גודל הקדושה שפועל בעצמו על ידי שמשליט את השכל - הנשמה על הגוף. **שכל עיקר הטומאה נובעת מהתגברות החומר על השכל**, וראיה לדבר ממת שהוא אבי אבות הטומאה כיוון שהסתלקה ממנו הנשמה ונשאר רק הגוף לבדו על כן טמא הוא בטומאה החמורה ביותר שלא מצינו כמותה. לעומת זאת **חיבור הנשמה מסלק את הטומאה**, וכמו שהוכיח השפת אמת (חוקת תרס"ג ד"ה זאת) שהרי מוצאו של כל אחד ואחד הוא מטיפה סרוחה שהיא טמאה והאדם עצמו טהור הוא [וכמו שדרשו חז"ל (נדה ט.) את מה שנאמר (איוב יד, ד) 'מי יתן טהור מטמא לא אחד' - זו ש"ז שהוא טמא ואדם הנוצר ממנו טהור], ולכאורה טומאה שבו להיכן פרחו, אלא 'נשמה שנתת בי טהורה היא' ואינה מקבלת טומאה, ובעת שנכנסה הנשמה לטיפה נתנה בה רוח חיים ונסתלקה הטומאה, ואם כן אזי **בכל התנוצצות של הנשמה, ככל שאור הנשמה מאיר יותר ויותר כך מסתלקת הטומאה ומתרבה הטהרה והקדושה.** ובכל פעם ששותק וכולם פיו ומגביר כח השכל והנשמה הרי הוא מסלק את טומאת החומר, ומרבה עליו טהרה וקדושה.

יב. וכדאיתא בגמ' (גדרים לב:) אמר רמי בר אבא כתיב 'אברם' וכתיב 'אברהם', בתחילה המליכו הקב"ה על מאתים וארבעים ושלשה אברים [כמנין אברם] ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים [כמנין אברהם], אלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגוייה, ופירש הר"ן וז"ל: שבתחילה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו לזוהר מעבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע, ולבסוף כשנימול המליכו הקב"ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה.

שמירת הזמן

כבר נתבאר שעיקר יציאת מצרים היא 'להיות לכם לאלוקים' - שיחול שמו יתברך עלינו, ושיתקיים 'ושכנתי בתוכם'. ובכלל זה הוא העבודה הקדושה של 'שמירת הזמן', שלא לבזבז את הזמן והימים אלא להשתדל לנצל כל רגע ורגע לעשיית רצונו ית' ולעבדו בלבב שלם.

שהנה נודע שכל דבר יש 'בעולם שנה נפש', וכשם שהקב"ה ברא את העולם ואת האדם [- הנפש] כך ברא את את הזמן [- שנה], ואיתא מהגר"א (אדרת אליהו פר' בראשית) ומהקדמונים שהבריאה הראשונה היתה בריאת הזמן. ועל דרך שאותם החטאים גורמים פגם ב'נפש' שעל ידו נבראים הולכים לריק ולבטלה, כך גם לענין ה'זמן' שאם אינו מנוצל כראוי הרי הוא הולך לבטלה. וכאשר אנו מתפללים ומבקשים (בקדושה דסדרא) 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה', הרי כשם שהכוונה היא לענין מידת היסוד שנזכה להיות משומרי הברית שלא נלד לבהלה רח"ל אלא כל התולדות יהיו זרע ברך ה', כך צריך לכוון ולבקש לענין הזמן שנזכה לשומרו כראוי, ולא נתייגע בו לחינם ולא ילך לריק ולבהלה.

ואחת מהעצות והדרכים לזכות לשמור על הזמן היא לחשוב כסדר 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך', מה הקב"ה רוצה ממני **עכשיו**. ובאמת הרי זה השעבוד והעבדות הגדולה ביותר שיהודי יכול להעמיד את עצמו כלפי הקב"ה, שאין לו שום רצון משלו אלא לעשות רצונך אלוקי חפצתי, אנא בעינא למהוי עבדא דקוב"ה, שחושב מחשבות מה הוא רצונו ית' עתה. וכך הוא קיום ה'שיותי ה' לנגדי תמיד' באופן הנעלה ביותר, וזהו עצמו קיום תכלית יציאת מצרים, 'הללו **עבדי ה'** ולא עבדי פרעה' (מלשון הגמ' מגילה יד.), וכן 'אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם להיות לכם לאלוקים'.

בעת נעילת שער

נבאר קצת עבודת הנפש ועבודת הלב לעת 'רעווא דרעווין' דשבת האחרונה של ימי השובב"ם, בעמדנו לקראת 'נעילה' של התקופה הגדולה והקדושה - תקופת השובב"ם, המתנה הגדולה והטובה אשר הקב"ה ברוב רחמיו זיכה בה במיוחד את הדורות האחרונים, כפי אשר גילו האריז"ל והשל"ה הק' והאריכו בתיקון הנפלא של ימים אלו, ובגילוי פתיחת שערי רחמים ונתינת יד לפושעים [אשר בכל שנה נפתחים לרווחה יותר ויותר באופן שלא היה כזאת מיום היות ישראל לגוי], **הרי הזמן גרמא להתחזק ביותר בכל הדברים הצריכים חיזוק ו'לנעול' אותם היטב בתוך חדרי הלב** בכדי שחלילה לא 'ברחו חוצה' וייעלמו כלא היו. הן בחיזוק בתורה מתוך שקיעות ועמל התורה, בשאיפות לזכות להתקדש בקדושת התורה ולהרגיש מתיקותה וערבותה, הן בחיזוק בשמירה בכל ענייני הקדושה, בשמירת עיניים ושמירת המחשבה, להיות מעבדי ה' בשמירת הזמן, וכן שמירת הדיבור, להיות בולם פיו בשעת מריבה.

שימני כחותם

והעצה היעוצה לשמור על כל אותם הקבלות היא על ידי **שכל אחד יכתוב לעצמו את אותם החיזוקים אשר קיבל על עצמו, ומפעם לפעם יעשה 'מבדק' ויחשב חשבון נפשו** היכן עומד וכיצד מקיים אותם, האם צריך לשפר את דרכיו ולתקן עצמו. ואם זכה בחסדי ה' ומרגיש שיש לו תועלת והתעלות הרי לא ישכח מלתת שבח והודאה להקב"ה שזיכה אותו וסייע בעדו לעלות ולהתעלות, וכמו שכתב רבינו יונה (יסוד התשובה) שאם ניצל מידי היצר הרע

'אז יהא מודה ומשבח לפני בוראו על אשר עזרו משונאו, וזיכהו להיות שעה אחת בתשובה בעולם הזה'. ואי אפשר לתאר כמה שערי סייעתא דשמיא נפתחים על ידי ההודאה לה' יתברך על כל דבר שזכינו להתחזק בו ולהתעלות ולהתקדש, שכאשר מודה אזי הקב"ה חוזר ומעניק מתוך סבר פנים יפות בהרחבה גדולה^{יג}.

וכמובן להרבות בתפילה לזכות באמת להתחזק, לבקש מהרבש"ע **פתח לנו שער בעת נעילת שער**, שאף שהשערים עומדים להיסגר ולהינעל אך **נבואה שערך**. ולב יודע מרת נפשו, כמה תוכניות ותשוקות ורצונות שהיו לו לקראת ימי השובבי"ם, והיצה"ר וחיילותיו גזלו ממנו, זה בכה וזה בכה, ומתחנן מעמקי ליבו 'לבוא אל המלך', ושיפתחו לו שערי צדק בכדי שיוכל לזכות לשוב בתשובה ולהתעלות בקדושתך העליונה אזי מכח אותה הבקשה באמת נפתחים לו שערי תשובה חדשים כדי שיוכל באמת לתקן הכל בשלמות.

ואם כל ימי השובבי"ם הינם עת רצון לקבל הדופקים בתשובה אפילו שבזמן אחר לא היתה מתקבלת תשובתם, וכאשר הובא לעיל מה שאמר המגיד למרן הבית יוסף, הרי על אחת כמה וכמה **שזמן הנעילה הוא 'רעוא דרעוין'**, שכלל ישראל בכל מקומות מושבותיהם מתייחדים עם עצמם ועם קונם וכולם 'נועלים' את ימי השובבי"ם בהרהורי תשובה וקבלות טובות, והכל עולה לרצון לפני אדון כול, וכל הרהור תשובה וקבלה והחלטה טובה מתקבלת בנקל ובאהבה ורצון.

כל ימיו בתשובה

עוד יאמר לעת הזאת, אף ששערי ה'שובבי"ם' ננעלים, אך צריך לקבל על עצמנו להיות **'בעלי תשובה' - לחיות כסדר כל הימים בתשובה**. וכבר הביא החפץ חיים שיש ארבע זמני תשובה, בכל יום קודם קריאת שמע שעל

יג. ועיין עוד בשערי תשובה (שער ד אות יג) בזה"ל: וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר (תהלים נב, יא) 'אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך', פירושו, אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקוה להתמדת טובתך.

לט

בעת נעילת שער

המיטה על כל מה שעבר עליו במשך היום, ערב שבת על כל השבוע שחלף, ערב ראש חודש הוא זמן תשובה על כל החודש, וכן ערב ראש השנה על כל השנה, אולם אנו צריכים להיות בגדר 'כל ימי בתשובה' (שבת קנג). ולהרגיל עצמו לנהוג כמו שכתב רבינו יונה ביסוד התשובה בזה"ל: ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו בו ביום נולד לא זכות ולא חובה וזה היום תחילת מעשיו, היום יפלוס אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב, ודרך זה תביאנו לשוב בתשובה שלימה וכו'.

כי קרוב אליך הדבר מאד

ומדרך היצר להחליש ולהפיל כל לב חושב, היאך ביכולתי לעשות תשובה, והרי כל כך האריכו בספרי הראשונים, רבינו יונה וחובת הלבבות וראשית חכמה, בדרך עשיית התשובה ומתי אתחיל ומתי אגמור. אולם יש לדעת שאין זה **אלא מפיתויי היצר**, שאף שהתשובה היא עבודה שלימה של כל החיים, ויש בה דרגות על גבי דרגות גבוה מעל גבוה, וכפי שתקנו אנשי כנסת הגדולה להתפלל ג' פעמים בכל יום 'השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך', ונדרש לשם כך סייעתא דשמיא מרובה לה זוכים על ידי תפילות ובקשות, אך כבר אמר משה רבינו קודם פטירתו בתוך פרשת התשובה '**כי קרוב הדבר אליך מאד בפניך ובלבבך לעשותו**' (דברים ל, יד)⁷. כי כל אחד בליבו רוצה לעשות רצון ה', וכדברי הרמב"ם הנודעים (פ"ב מהל' גירושין ה"כ) לגבי כפיה בלב¹⁰, שאין נדרש אלא להסיר את המסירים ואת המניעות, וממילא רוצה לחזור בתשובה.

יד. ואיתא בספה"ק אשר הכח של משה רבינו שדיבר אל כל ישראל קודם מותו נשאר לנצח לעורר את בני ישראל, ובכל פעם שקוראים פסוקי משנה תורה הדברים חוזרים עמוק מני עמוק לתוך הלב.

טו. וז"ל הרמב"ם: מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ויכתוב הגט והוא גט כשר וכו', ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס וכו', לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן

וכך היה אומר החפץ חיים 'תשובה איז נישט קיין בער, תשובה איז א קער' - בתרגום: תשובה אינה דוב אלא מהפך. כוונת הדברים שהתשובה אינה דבר מפחיד כ'דוב' ואינה קשה אלא כל מה שנדרש מהאדם הוא לעשות 'מהפך'. וכמו שמצינו בשו"ע (יו"ד סי' שלח סעי' א-ב) שחולה שנטה למות צריך להתוודות, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא, וסדר הוידוי הוא ש'אם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועוונות ופשעים שחטאתי ושעוויתי ושפשעתי לפניך', והרי שבשעה שאדם מכיר שחטא ומקבל על עצמו מכאן ואילך להשתנות כבר הוא בכלל 'בעל תשובה'. וכן יש ללמוד זאת מהא דאיתא בגמ' (קידושין מט:): המקדש את האשה על מנת שאני צדיק, אפילו [הוא] רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו, והרי שאפילו רשע גמור יכול להתהפך ברגע אחד מן הקצה עד לדרגת 'צדיק' על ידי הרהור תשובה בלב. והקב"ה ברחמיו העצומים יחזירנו בתשובה שלימה ויפתח לנו שער בעת נעילת שער.